

De Huizen van het Kind, een instrument voor lokale actoren in de ondersteuning van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren

Leentje De Schuymer

Afdeling Preventieve Gezinsondersteuning, Kind & Gezin

Inhoud

1. Inleiding	154
2. Handvatten in de vormgeving van huizen van het kind	155
2.1. Samenwerken en participatie	155
2.2. Een gediversifieerd aanbod	156
2.3. Formele en informele ondersteuning	157
2.4. Geïntegreerd en integraal werken	158
2.5. Empowerment	158
3. Betekenis van preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en sociale cohesie binnen de Huizen van het Kind	159
3.1. Preventieve gezondheidszorg	159
3.2. Opvoedingsondersteuning	160
3.3. Activiteiten die tot doel hebben om ontmoeting en sociale cohesie te bevorderen	161
3.4. Conclusie over de drie pijlers	164
4. Progressief universalisme	165
4.1. Huizen van het Kind voor alle gezinnen	165
4.2. Positie van de Huizen van het Kind in de strijd tegen kansarmoede	166
5. Algemene conclusie	169
6. Referenties	171

1. INLEIDING

Het decreet houdende de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning is anno 2013 in volle ontwikkeling. Daarin worden de 'Huizen van het Kind' genoemd als een instrument om op inhoudelijk en organisatorisch vlak de ondersteuning van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren te optimaliseren. De Huizen van het Kind staan voor de wijze waarop er lokaal vorm zal worden gegeven aan het gediversifieerd aanbod binnen het domein van de preventieve gezinsondersteuning. Het is een antwoord op een aantal bevindingen, waaronder verkokering en versnippering, die het huidige veld van de preventieve gezinsondersteuning karakteriseren en waardoor het aanwezige kapitaal en de aanwezige inzet van de betrokken actoren ten aanzien van gezinnen niet optimaal wordt benut¹.

Via de Huizen van het Kind wil de Vlaamse regering aan lokale actoren een hefboom bieden om in een samenwerkingsverband gezinnen te ondersteunen door:

- aanbod samen te brengen
- het aanbod af te stemmen op de lokale noden en behoeften
- daartussen synergieën te creëren
- dit duidelijk te ontsluiten naar alle (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren.

In het ondersteunen van ouders² bij het opgroeien van hun kinderen speelt het lokale niveau een zeer belangrijke rol. Het is op dit niveau dat deze ondersteuning vorm krijgt, ontsloten en zichtbaar wordt voor elke ouder, elk gezin.

In deze tekst wordt eerst stilgestaan bij enkele belangrijke principes die iets zeggen over wat een Huis van het Kind kan zijn. Het gaat ondermeer om het belang van samenwerken en participatie, een gediversifieerd aanbod, informele en formele ondersteuning, het geïntegreerd en integraal werken en empowerment. Nadien wordt dieper ingegaan op de betekenis van de drie pijlers die minimaal het aanbod van Huizen van het Kind uitmaken, met name preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en activiteiten ter bevordering van ontmoeting en sociale cohesie, met daarbij de uitnodiging om de Huizen van het Kind breder te zien dan de drie pijlers. In het laatste deel wordt besproken voor wie de Huizen van het Kind er zijn, namelijk voor *alle* (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren.

¹ Zie ook de krijtlijnennota voor de uitbouw van een versterkte preventieve gezinsondersteuning door Kind & Gezin, Kind & Preventie vzw, Thuishulp vzw, Domus Medica & Dienst Jeugdgezondheidszorg, 2010.

² Doorheen de tekst wordt vaak de term ouders gebruikt, maar het kan ook gaan over grootouders of andere opvoedingsverantwoordelijken uit de naaste omgeving van het kind.

2. HANDVATTEN IN DE VORMGEVING VAN HUIZEN VAN HET KIND

2.1. Samenwerken en participatie

De Huizen van het Kind zijn in de eerste plaats een *samenwerkingsverband* tussen actoren die (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren ondersteunen. Het gaat over actoren met een verscheiden achtergrond, met name overheden, middenveldorganisaties en vrije beroepen. Naast deze formele actoren zijn ook de ouders een belangrijke actor. Zo wordt van het samenwerkingsverband verwacht dat er gebruikersparticipatie wordt georganiseerd. Daarbij komt dat, zoals verder zal worden besproken, de informele ondersteuning samen met de formele ondersteuning een belangrijke rol speelt binnen de preventieve gezinsondersteuning, waardoor onder meer ouders opnieuw als belangrijke actoren worden gezien.

Op de locaties waar deze samenwerkingsverbanden reeds vorm kregen en/ of waar men nu de dialoog aan het voeren is, merken we dat vele actoren het een meerwaarde vinden om dit samenwerkingsverband *ook* op één of meerdere plaatsen fysiek vorm te geven. Het voorontwerp van decreet spreekt zich echter niet uit over de noodzakelijkheid hiervan, waardoor er maximaal ingespeeld kan worden op de lokale realiteit en de daar aanwezige opportuniteit.

In het voorontwerp van decreet wordt benoemd dat het samenwerkingsverband “zo veel mogelijk aansluit bij de wijze waarop door de lokale besturen vorm gegeven wordt aan het lokaal sociaal beleid. Bij de netwerkvorming wordt maximaal flexibel ingespeeld op de lokale realiteit”. Dit betekent verschillende zaken. Ten eerste (en dit wordt versterkt door de omzendbrief van minister Vandeurzen met betrekking tot de Vlaamse beleidsprioriteiten bij de uitvoering van het decreet betreffende het lokaal sociaal beleid voor de periode van 2014-2019) wordt er een koppeling gemaakt met de lokale besturen die in samenwerking met de andere betrokken actoren het lokaal sociaal beleid vormgeven. Ten tweede betekent dit dat er niet noodzakelijk een nieuwe structuur moet worden opgezet, maar dat de ambities zoals beschreven in het voorontwerp van decreet, kunnen ingepast worden in of kunnen voortbouwen op reeds bestaande structuren in het kader van het lokaal sociaal beleid zoals onder meer het lokaal overleg opvoedingsondersteuning, welzijnsoverleggen, e.d.m.

2.2. Een gediversifieerd aanbod

Het doel van het Huis van het Kind is om vanuit een samenwerkingsverband te komen tot een gediversifieerd aanbod dat is afgestemd op de noden en behoeften van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren en dit terwijl het aanbod vanuit het oogpunt van de gezinnen net duidelijker en herkenbaarder wordt.

Het voorontwerp van decreet opent veel mogelijkheden over wat ‘dit aanbod’ inhoudelijk kan betekenen en laat ruimte om hier lokaal mee aan de slag te gaan. Op die manier kan gedifferentieerd worden op basis van de lokale realiteit. Preventieve gezinsondersteuning wordt immers gedefinieerd als:

“Het geheel van maatregelen en aanbod dat gericht is op het bevorderen van het welbevinden van alle gezinnen met kinderen en jongeren, en aanstaande ouders met inbegrip van de ondersteuning op het vlak van opvoeding en preventieve gezondheidszorg.”

Daarnaast wordt in het voorontwerp van decreet gedefinieerd dat een Huis van het Kind divers aanbod op het vlak van preventieve gezinsondersteuning bijeenbrengt, waarbij het *“minimaal gaat [het] om aanbod op het vlak van preventieve gezondheidszorg en opvoedingsondersteuning, alsook om activiteiten die tot doel hebben om ontmoeting en de sociale cohesie te bevorderen”* (zie punt 3 voor de bespreking van de drie pijlers).

Cruciaal in de lezing van deze artikelen zijn de woorden ‘met inbegrip van’ en ‘minimaal’, waarbij wordt aangegeven waaruit preventieve gezinsondersteuning minimaal bestaat, en waarbij tegelijkertijd ook wordt aangegeven dat het ruimer kan worden bekeken.

Dat het effectief ruimer bekeken *wordt*, blijkt reeds uit de realiteit zoals deze – vooruitlopend op het decreet – vandaag reeds vorm krijgt. Uit de lokale dialoog die op verschillende plaatsen in Vlaanderen en Brussel gevoerd wordt met betrekking tot de Huizen van het Kind leren we op dit moment (en het volledige potentieel is nog niet gekend) dat een heel divers aanbod en veel verschillende partners samengebracht kunnen worden, zoals ondermeer : buurtwerking, CAW’s, CLB’s, consultatiebureaus, expertisecentra kraamzorg, gezinsbond, huistaakbegeleiding, inloopteams, inschrijvingen voor vakantiewerkingen, kinderopvang (met o.a. het lokaal loket kinderopvang), lokale besturen, OCMW’s, ontmoeting(s)plaatsen), opvoedingswinkels, oudergroepen, prenatale steunpunten, ruilwinkels, samenwerking met

huisartsen, socio-cultureel werk, speel-o-theken, voorlichting(savonden) van mutualiteiten, vrijwilligersorganisaties die actief zijn op het vlak van gezinsondersteuning, vroedvrouwen,... Daarnaast leren we dat de lokale opportuniteiten steeds ruimer verkend worden.

Het voorontwerp van decreet schept ruime mogelijkheden ten aanzien van deze diversiteit aan aanbod en actoren om aansluiting te zoeken bij (of samen te bouwen) aan de Huizen van het Kind. Het voorontwerp nodigt uit om op lokaal vlak synergie te creëren tussen een diversiteit aan aanbod en partners, een synergie die geënt is op de lokale behoeften en opportuniteiten.

2.3. Formele en informele ondersteuning

Preventieve gezinsondersteuning bestaat niet enkel uit formele ondersteuning. Informele ondersteuning maakt integraal deel uit van wat gezinnen als ondersteunend ervaren. De kracht ligt dan ook in de versterkende en krachtige wisselwerking die kan bestaan tussen formele en informele ondersteuning, een kracht waarop binnen de Huizen van het Kind idealiter wordt ingespeeld. Dit betekent onder meer dat het professionele netwerk kan inzetten op het creëren van voorwaarden waardoor gezinnen hun sociale netwerk kunnen opbouwen en versterken (d.i., verwijzing naar de pijler inzake bevorderen van sociale cohesie, onder meer door ontmoeting). Andersom betekent dit dat er binnen professionele dienstverlening niet mag worden voorbij gegaan aan de belangrijke functie die het sociale netwerk kan innemen. Een enorm kapitaal ligt in deze ook bij de vele vrijwilligers, een kapitaal dat ook als dusdanig wordt erkend door de (Europese) burgers (zie rapport van Europees Parlement, 2011, 27 juni). Het streven naar de vermaatschappelijking van de zorg, waarbij het de bedoeling is om de zorg zoveel mogelijk geïntegreerd in de maatschappij te laten verlopen, wordt mede mogelijk gemaakt door de “vrijwillige inzet” van velen (Declercq, 2013, 4 maart).

Ook binnen de Huizen van het Kind is het van belang om te komen tot een krachtige wisselwerking tussen formele en informele ondersteuning, zo dicht mogelijk bij de gezinnen aangeboden, waarbij de vrijwillige inzet, ook van de gebruikers, een belangrijke rol kan spelen.

2.4. Geïntegreerd en integraal werken

In de Huizen van het Kind is het de doelstelling om aanbod bijeen te brengen en dit af te stemmen op de noden van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren. Een eerste stap tot een betere afstemming en meer vraaggericht werken, ligt alvast in het feit dat een diversiteit van aanbod wordt samengebracht (Thyrhaug, Vedeler, Martinussen, & Adolfsen, 2012). De variatie in aanbod zorgt ervoor dat Huizen van het Kind voor verschillende gezinnen verschillende betekenissen kunnen hebben (nu eens als informerende/ adviserende dienst, dan weer als een plaats waar je met je kind naar toe kan, en dan weer als een plaats waar je met andere ouders ervaringen kan uitwisselen), afgestemd op wat een specifiek gezin op dat moment nodig heeft (Lindskov, 2010). Dat meer integratie belangrijk is voor gezinnen, is evident. Immers denken gezinnen niet na over hun behoefte of vraag “in termen van lijnen of sectoren die ons aanbod fragmenteren” (p. 7, visienota Integrale Zorg en Ondersteuning van de Strategische Adviesraad Welzijn, Gezondheid, & Gezin, SAR WGG, 2012, 7 december). Vooral voor (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren die meer complexe noden hebben, kan de fragmentatie het nog moeilijker maken (Thyrhaug en collega's, 2012).

Echter, de ambitie binnen de preventieve gezinsondersteuning reikt verder dan dat. Een geïntegreerd aanbod betekent immers nog niet dat er ook vanuit een integrale en vraaggerichte aanpak wordt gewerkt (SAR WGG, 2013, 22 februari). In het voorontwerp van decreet wordt dan ook expliciet vermeld dat het de bedoeling is om “af te stemmen op de vragen en noden van de gebruikers” (art. 11). Het is de ambitie binnen de Huizen van het Kind om de vragen en noden van gezinnen centraal te stellen en hieraan tegemoet te komen vanuit een integrale benadering (zie ook het concept ‘people-centred care’ in de Memorie van Toelichting).

2.5. Empowerment

Het principe dat de basis vormt van de hoger beschreven handvatten, waaronder samenwerken en participatie, ouders als actoren, vraaggericht en integraal werken, ... , is dat de Huizen van het Kind vooral willen inzetten op het versterken, het ‘empoweren’, van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren. Binnen de preventieve gezinsondersteuning krijgt de preventiegedachte dan ook een tweezijdige betekenis: het vermijden van risico's en voorkomen van problemen enerzijds en het promoten van de positieve krachten en het versterken van gezinnen anderzijds (zie Memorie van Toelichting).

3. BETEKENIS VAN PREVENTIEVE GEZONDHEIDSZORG, OPVOEDINGSONDERSTEUNING EN SOCIALE COHESIE BINNEN DE HUIZEN VAN HET KIND

De drie pijlers die minimaal in de Huizen van het Kind vorm dienen te krijgen, vormen – zoals eerder aangegeven – geen exclusieve lijst. Integendeel, de Huizen van het Kind bieden een expliciete uitnodiging aan lokale actoren om het aanbod in Huizen van het Kind breder te zien en open te trekken over sectoren en beleidsdomeinen heen, waarvan het aanbod in hoofde van gezinnen sowieso sterk verbonden is. Minimaal gaat het om drie pijlers die belangrijk zijn binnen het ondersteunen van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren: preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning, en activiteiten ter bevordering van de sociale cohesie.

De meerwaarde van de drie pijlers wordt in wat volgt per pijler besproken, evenals de meerwaarde die erin ligt om deze drie pijlers te integreren. Er is immers geen hiërarchie tussen de pijlers, eerder zijn ze onderling afhankelijk, en kunnen ze elkaar wederzijds verrijken. Temeer omdat er vanuit het oogpunt van de ouders geen drie pijlers zijn. Initiatieven ter bevordering van sociale cohesie kunnen bijzonder zinvol en steunend zijn voor ouders in het opvoedproces van hun kinderen, de gezondheidsontwikkeling van kinderen is niet los te zien van welke ‘waarden’ ouders hun kinderen in het opvoedproces willen overbrengen,...

3.1. Preventieve gezondheidszorg

Preventieve gezondheidszorg is in Vlaanderen een domein dat sterk wordt uitgebouwd door actoren zoals (huis)artsen, vroedvrouwen, consultatiebureaus, Kind & Gezin en CLB's, met een belangrijke preventieve opdracht inzake de gezondheid van zwangeren, kinderen en hun gezin. Preventieve gezondheidszorg gaat onder meer over vaccinatie, het vroegtijdig medisch opsporen van risico's en problemen inzake gezondheid, en om gezondheidspromotie. Om efficiënt te zijn, wordt preventieve gezondheidszorg best niet geïsoleerd aangepakt, aangezien de gezondheidsontwikkeling van een kind ook geen geïsoleerd gegeven is. Initiatieven die onder meer inzetten op het sensibiliseren en informeren van ouders over het belang van gezonde voeding en beweging illustreren de erkenning van het belang dat de omgeving speelt in de gezondheidsontwikkeling van kinderen. Het is met andere woorden belangrijk om de preventieve gezondheidszorg een brede invulling te geven, onder meer door de koppeling met minimaal de twee andere pijlers te gaan maken. 'Minimaal' is hier opnieuw op zijn plaats, aangezien het voorkomen van

gezondheidsrisico's en het promoten van gezondheid ook in sterke mate beïnvloed wordt door de ruimere leefomstandigheden van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren.

3.2. Opvoedingsondersteuning

In 2007 ging het Decreet houdende de Organisatie van Opvoedingsondersteuning van kracht. Dit decreet onderschrijft het belang van opvoedingsondersteuning, leidde tot de uitbouw van nieuwe initiatieven en tot een versterking van bestaande initiatieven met als doel om in te zetten op het ondersteunen van ouders bij de opvoeding van hun kinderen. Er zijn verschillende manieren om opvoedingsondersteuning in de praktijk vorm te geven (informerend, adviserend, inzetten op sociale steun, praktische ondersteuning...), en afhankelijk van onder meer de vragen en behoeften van een gezin, de persoonlijkheid van ouders en vroegere ervaringen zal een bepaalde methodiek meer of minder aansluiten bij een bepaald gezin. Voorts kunnen de behoeften over de tijd heen ook wel veranderen. Een aanbod op maat is dan ook aangewezen. Principes die daarbij voorop staan, is dat opvoedingsondersteuning laagdrempelig moet worden aangeboden (het is heel gewoon om vragen te hebben bij de opvoeding van je kind(eren)) en dat het op zo'n manier moet worden aangeboden dat het ouders versterkt (Van den Bruel & Verhegge, 2005).

Bij de ondersteuning van ouders bij het opvoedingsproces van hun kinderen wordt vertrokken vanuit de visie dat ouders en/ of andere personen uit de naaste omgeving belangrijke figuren zijn in het leven van een kind, zoals ook wordt aangegeven door kinderen zelf (o.a., Aula, 2012). Wereldwijd tonen studies de positieve invloed aan die ouders kunnen hebben op de ontwikkeling van hun kinderen, zowel op het vlak van gezondheid als op het vlak van welzijn (o.a., rapport van Eurofound door Molinuevo, 2013).

In dit kader is het interessant om de kanttekening te maken die door Ramaekers (Ramaekers, 2009; Ramaekers & Noens, 2012) wordt geformuleerd. Binnen het domein van de opvoedingsondersteuning wordt vertrokken vanuit wetenschappelijke inzichten, die echter niet normen- en waardenvrij zijn. De auteur(s) hebben het over de prominente aanwezigheid van de psychologische taal in het discours rond opvoedingondersteuning, zoals het verhogen van welzijn, het creëren van stimulerende omgevingen, en het feit dat dit ons toch met een bepaalde bril naar de realiteit laat kijken. Op zich is het geen probleem dat er vanuit ontwikkelingspsychologische inzichten naar opvoeding wordt gekeken met als doel om gezinnen zo goed moge-

lijk te ondersteunen bij de opvoeding en ontwikkeling van hun kinderen. Maar zoals Ramaekers en Noens (2012) aangeven, gaat opvoeding natuurlijk wel over meer dan dat. Opvoeden gaat ook over het “kinderen inleiden in een betekenisvolle wereld” (p. 4), waarbinnen het gaat over wat we als ouder willen doorgeven aan ons kinderen, wat we van betekenis vinden en welke normen en waarden we wensen over te dragen. Het is dan ook de uitdaging binnen Huizen van het Kind om vanuit verschillende referentiekaders te gaan kijken wat ondersteunend is voor ouders binnen de opvoeding en het grootbrengen van hun kleine en grote kinderen.

Binnen de huidige ontwikkelingen naar het decreet houdende de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning wordt het belang van opvoedingsondersteuning bestendig, en ingebed in een breder geheel. Zoals besproken, kan aanbod inzake opvoedingsondersteuning en preventieve gezondheidszorg elkaar versterken, onder meer doordat:

- (1) het aanbod van de preventieve gezondheidszorg in realiteit vaak een laagdrempelige instap betekent om ook opvoedingsondersteunende vragen aan bod te laten komen, een realiteit die zich ook in de omgekeerde richting voordoet;
- (2) de gezondheidsontwikkeling beïnvloed wordt door de manier waarop de naaste omgeving van een kind met thema's zoals gezondheid omgaat;
- (3) doordat de gezondheid ook mede het opgroeiproces van kinderen en jongeren bepaalt.

Daarnaast is er ook een sterke afhankelijkheid tussen opvoedingsondersteuning en preventieve gezondheidszorg enerzijds en sociale cohesie anderzijds, wat wordt behandeld in het volgende deel.

3.3. Activiteiten die tot doel hebben om ontmoeting en sociale cohesie te bevorderen

Het belang van deze derde pijler is onder meer (maar dus ook niet uitsluitend) te vinden in de context van een grotere individualisering in onze maatschappij, waar naar in verschillende contexten wordt verwezen (zie o.a. Hilhorst & Zonneveld, 2013; Seynaeve, Hermans, Declercq & Lammertyn, 2004). Gebaseerd op beschrijvingen van sociologen als Beck, Bauman en Giddens, geven Seynaeve en collega's (2004) een kernachtige omschrijving: “Individualisering staat voor twee processen. Ten eerste, het vervagen van allerlei traditionele sociale categorieën [...]. En ten tweede, de toenemende noodzaak voor individuele burgers om zelf vorm te geven aan hun eigen levenswijze en biografie” (p. 73). Anders gezegd: het gaat over het

feit dat (een deel van de) mensen steeds meer ‘keuzes’ maken voor zichzelf, waardoor meer gezinnen verhuisbewegingen maken in functie van hun job en ze dus wegtrekken van de omgeving waar ze opgroeiden en hun naaste familie en sociale netwerk hebben, het gegeven dat er meer gezinnen zijn met tweeverdieners, er ook meer eenoudergezinnen zijn, en dergelijke meer (zie ook Hilhorst & Zonneveld, 2013). Met deze grotere individualisering wordt het belang van sociale cohesie duidelijker, en wordt het misschien ook net een grotere uitdaging om de juiste voorwaarden te scheppen die ontmoeting en sociale cohesie bevorderen (zie ook Declercq, 2013, 4 maart).

Acties die tot doel hebben om de sociale cohesie te bevorderen, kunnen opvoedingsondersteunend zijn, al kan de bedoeling van de derde pijler daar niet toe worden beperkt (zie verderop binnen dit deel). Uit het onderzoek van Buysse (2008) blijkt dat gezinnen sterk verschillen in wat ze als opvoedingsondersteunend ervaren, met uitzondering van het feit dat gezinnen het unaniem eens zijn over “de belangrijke ondersteunende rol van een ruim sociaal netwerk, met een prioritaire plaats voor vrienden en familie. Ouders waarderen de sociale contacten en de emotionele steun die ze krijgen en de praktische steun van hun familie en vrienden” (pg. 14, Buysse, 2008). Ouders hebben het bij Buysse (2008) dus in de eerste plaats over de naaste sociale netwerken, en ter uitbreiding ook over het ruime sociale netwerk. De verschillende acties ter bevordering van ontmoeting en sociale cohesie die er momenteel bestaan, verschillen in de mate waarop ze inzetten op de naaste sociale netwerken (waar onder meer vrijwilligers en professionelen die gezinnen eerder individueel ondersteunen soms rechtstreeks op inzetten) of op ruimere sociale netwerken (waar onder meer initiatieven die inzetten op ontmoeting vaak rechtstreeks op inzetten). Daarnaast zijn er ook verschillen in visie. In de literatuur gaat in de eerste plaats vrij veel aandacht naar de protectieve functie die de door ouders ervaren sociale steun heeft op het ouderschap en gezinsfunctioneren, waarbij sociale steun vaak bekeken wordt als buffer tegen de negatieve invloeden van factoren zoals stress, depressie,..., en waarbij het belang van sociale steun gekoppeld wordt aan de preventie van (een escalatie aan) problemen, vaak bij zogenoemde risicogroepen (zie overzicht bij Geens & Vandenbroeck, 2012). Een alternatieve (of aanvullende) kijk is om sociale steun niet zozeer te koppelen aan een risicobenadering, dan wel om de *meerwaarde* (het versterkende/ de sterkte) te zien van het *relationele* aspect van sociale steun, waarbij Geens en Vandenbroeck (2012) het belang van wederkerigheid en diversiteit (ook diversiteit in de zin van verschillende betekenissen die gezinnen geven aan (verschillende vormen van) sociale steun) naar voor schuiven.

Er kan dus worden gesteld dat het sociale netwerk door ouders als opvoedingsondersteunend wordt ervaren en – zoals ook blijkt uit de wetenschappelijke literatuur – een belangrijke preventieve gezinsondersteunende functie heeft (met de tweezijdige betekenis zoals in 2.5 besproken is). Dit toont het belang aan van initiatieven ter bevordering van sociale cohesie om in te zetten op het creëren van de juiste voorwaarden waardoor gezinnen sociale netwerken en sociale steun kunnen opbouwen en/ of verder uitbouwen.

De meerwaarde van inzetten op sociale cohesie bevindt zich echter niet enkel op niveau van een individueel gezin, maar situeert zich duidelijk ook op niveau van een gemeenschap en maatschappij. Geens en Vandenbroeck (2012) maken hierbij de verwijzing naar het volgende citaat: “well-developed social connections can generate trust in other people, tolerance of diversity and norms of reciprocity as well as facilitating exchanges of information and collective action” (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2011, p. 170).

In dit kader past de bespreking van de doelstelling om ook in te zetten op het bevorderen van sociale cohesie over sociaal-economische en etnisch-culturele grenzen heen (zie Memorie van Toelichting), waaraan de principes van “bonding” en “bridging” kunnen worden gekoppeld (Putnam, 2007). “Bonding” gaat over de vrij intense samenhang tussen gezinnen die gemeenschappelijke kenmerken hebben. “Bridging” gaat over de minder intense samenhang tussen gezinnen die vrij sterk van elkaar verschillen; het gaat onder meer over het vormen van een brug of verbinding over sociaal-economische en etnisch-culturele grenzen heen. Zowel “bonding” als “bridging” zijn van belang en de ervaring leert dat het zoeken naar een evenwicht tussen beiden niet steeds eenvoudig is. Vanuit positieve bedoelingen wordt soms een pleidooi gehouden voor veel “bridging”, weg van een categoriale benadering, waardoor “bonding” onderbelicht dreigt te blijven. Dit terwijl bonding een belangrijke doelstelling is, die om blijvende inspanningen vraagt, zeker ook ten aanzien van gezinnen die leven in armoede en sociale exclusie. Maar ook de omgekeerde beweging is soms het geval, namelijk de beweging waarbij te weinig wordt stilgestaan bij het belang van “bridging”, terwijl de meerwaarde hiervan ook voldoende omschreven is: het leidt ertoe dat gezinnen hun vaardigheden als ouder kunnen verruimen, toegang kunnen krijgen tot nieuwe informatie, of via bepaalde nieuw opgebouwde contacten toegang kunnen krijgen tot verschillende “nieuwe” diensten en hulpbronnen (Fram, 2005; Geens & Vandenbroeck, 2012). Vanzelfsprekend zijn principes zoals “bonding” en “bridging” niet de enige concepten die de kwaliteit en betekenisvolle invulling van de derde pijler binnen de Huizen van het Kind bepalen, maar het zijn concepten die het streven er naartoe wel mee kunnen

bepalen. En voorts zijn het concepten die illustreren dat de derde pijler verder gaat dan de individuele gezinsbenadering, maar dat de derde pijler inzet op het relationele aspect (*tussen gezinnen*³) en dus het opbouwen van sociaal kapitaal (Putnam, 2007), wat uiteindelijk in een meerwaarde resulteert op zowel individueel als op maatschappelijk vlak.

Als besluit kan worden gesteld dat het bevorderen van ontmoeting en sociale cohesie onder meer in effecten kan resulteren op niveau van een individueel gezin (onder meer door het opvoedingsondersteunend effect dat ontmoeting en sociale cohesie kan hebben) en op niveau van een gemeenschap en maatschappij (onder meer via het opbouwen van sociaal kapitaal via bonding en bridging, aanspreken van burgers op gedeelde verantwoordelijk bij het grootbrengen van kinderen). Beide niveaus zijn trouwens onlosmakelijk met elkaar verbonden, aangezien ondersteuning op individueel gezinsniveau indirect ook resulteert in positieve effecten op niveau van een gemeenschap en maatschappij, en (omgekeerd) aangezien inzetten op maatschappelijk niveau ook in positieve effecten kan resulteren op het niveau van de individuele gezinnen.

3.4. Conclusie over de drie pijlers

In de Huizen van het Kind komt minimaal aanbod inzake preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en activiteiten ter bevordering van ontmoeting en sociale cohesie samen. Deze pijlers staan niet los van elkaar, werken inhoudelijk en wederzijds verrijkend, en vanuit een integrale benadering op gezinsondersteuning sluit het geïntegreerd aanbieden van deze pijlers ook beter aan bij de noden en behoeften van gezinnen⁴.

³ Bij uitbreiding gaat het hier ook over “burgers”. Acties ter bevordering van sociale cohesie kunnen ook inzetten op het aanspreken van burgers op hun gedeelde verantwoordelijkheid bij het grootbrengen van kinderen. Dit zit vervat in het gezegde “it takes a village to raise a child” dat in Vlaanderen meer en meer bijval kent, en waarbij de ondersteuning van gezinnen bij het grootbrengen van hun kinderen expliciet binnen een maatschappelijke dimensie wordt geplaatst.

⁴ Hierbij is het belangrijk om even de aandacht te richten op het feit dat het in verschillende landen opvalt dat vooral moeders bereikt worden binnen zogenoemde “Family Centres” (Lindskov, 2010, p. 60-61). Wanneer we het hebben over preventieve gezinsondersteuning en over de gedeelde verantwoordelijkheid in de maatschappij, dan is het een uitdaging om binnen de Huizen van het Kind vaders ook actief te betrekken, vertrekkende vanuit de belangrijke rol die ze sowieso innemen.

4. PROGRESSIEF UNIVERSALISME⁵

4.1. Huizen van het Kind voor alle gezinnen

De Huizen van het Kind bieden een opportuniteit om het progressief universalisme vorm te geven. Dit betekent dat er universele dienstverlening wordt aangeboden voor (en soms ook door) alle gezinnen. Universele dienstverlening impliceert dat de doelstellingen van de preventieve gezinsondersteuning geformuleerd worden ten aanzien van alle gezinnen; het impliceert niet dat iedereen hetzelfde aanbod dient te 'krijgen'. Zoals in het voorontwerp van decreet wordt geformuleerd, bestaat de preventieve gezinsondersteuning uit een basisaanbod, dat aansluitend bestaat uit een *geïntegreerd* 'supplementair' aanbod dat aangepast is aan de noden van specifieke gezinnen. De hoofddoelstelling is om op die manier maximale gezondheids- en welzijnswinsten te bekomen voor *alle* aanstaande ouders, kinderen en hun gezin.

Conceptueel betekent dit dat het duidelijk moet zijn dat de Huizen van het Kind er zijn voor *alle* gezinnen. Je moet als gezin geen probleem hebben om naar een Huis van het Kind te gaan, maar idealiter kunnen gezinnen er terecht met eender welke vraag die te maken heeft met kinderen en hun gezin, en/ of kunnen ze er terecht voor een bepaalde behoefte (bv. plaats om kinderen op veilige manier te laten spelen, plaats om andere ouders te ontmoeten, plaats om verhaal kwijt te kunnen). Omgekeerd moet het ook zo zijn dat gezinnen met extra noden en behoeften er ook terecht kunnen met hun vragen en behoeften rond alles wat met kinderen en hun gezin te maken heeft. Daarbij kan het een basisregel zijn om zoveel mogelijk inclusief te werken. Echter, en tegelijkertijd, zijn er voor een inclusief beleid – misschien paradoxaal gezien – organisaties nodig die de belangen van gezinnen met extra noden (ten aanzien van wie inclusie in de praktijk niet steeds een evidentie blijkt te zijn) ook extra gaan behartigen.

⁵ Naast de term "progressief universalisme" wordt ook wel de term "proportioneel universalisme" gebruikt.

4.2. Positie van de Huizen van het Kind in de strijd tegen kansarmoede

In Vlaanderen wordt een substantieel deel van de kinderen geboren in een gezin dat leeft onder de armoedegrens. In de EU 2020-strategie staat het terugdringen van de armoedeproblematiek en het bevorderen van sociale insluiting als belangrijke doelstelling beschreven. Het Pact 2020 streeft in Vlaanderen een halvering van het aantal kinderen dat in armoede wordt geboren na, evenals een daling van het algemene armoederisico van 30%. Dat dit een gezamenlijk engagement betekent, waartoe ook de preventieve gezinsondersteuning dient bij te dragen, is evident.

Dat de Huizen van het Kind hier een belangrijke plaats kunnen innemen, wordt zowel op Europees niveau als op Vlaams niveau erkend. Zo is het één van de aanbevelingen van de Europese Commissie (2013, 20 februari) inzake de strijd tegen kinderarmoede om volgens het principe van het progressief universalisme te werken: “The most successful strategies in addressing child poverty have proved to be those underpinned by policies improving the well-being of all children, whilst giving careful consideration to children in particularly vulnerable situations” (p. 2). Ook de Vlaamse “Studio Armoede” (Eeman & Nicaise, 2011) beveelt aan om de Huizen van het Kind te creëren naar het model van de Zweedse “Family Centres” ter bestrijding van kinderarmoede.

Het aanbieden van een gediversifieerd aanbod – als operationalisatie van het principe van het progressief universalisme – wordt internationaal dus als good practice naar voor gedragen, niet in het minst (maar zeker ook niet uitsluitend) als het gaat over de voordelen ten aanzien van gezinnen die leven in armoede en sociale exclusie. Studies tonen verder ook aan dat een dergelijk uitgebouwd aanbod positieve effecten heeft op onder meer de percepties van meer kwetsbare gezinnen. Ouders ervaren deze dienstverlening als minder of niet stigmatiserend, vinden het meer acceptabel en meer helpend (Tunstill, Blewett & Meadows, 2009).

In het voorontwerp van decreet houdende de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning is dan ook opgenomen dat het “*werken aan de versterking van kwetsbare aanstaande ouders en gezinnen met kinderen en jongeren in het kader van de bestrijding van kinderarmoede*” één van de doelstellingen vormt van de preventieve gezinsondersteuning. Toch vraagt dit om enige verduidelijking.

We kunnen er in de maatschappij niet omheen dat er grote verschillen zijn tussen de kansen en kennis die gezinnen krijgen en hebben. Het gaat onder meer over

een beperkt of afwezig sociaal netwerk, een tekort aan onderwijs, moeilijkheden om aansluiting te vinden bij reguliere informatiebronnen of om te weten waar men terecht kan voor “welzijnsactiviteiten”, verschillen op vlak van gezondheid, huisvesting, materiële hulpbronnen,... Het is een uitdaging van de preventieve gezinsondersteuning om mee in te zetten op het rechte trekken van deze ongelijkheden.

Tegelijkertijd dient men deze aanpak wel te zien binnen een ruimer geheel, gezien de maatschappelijke dimensie die verbonden is aan (kinder)armoede. Het louter ondersteunen van (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren die leven in armoede en sociale exclusie, zonder het maatschappelijk probleem aan te pakken, zal nooit voldoende zijn. Op Europees en Vlaams vlak wordt dan ook heel duidelijk een integrale benadering van de bestrijding van kinderarmoede naar voor geschoven, waarbinnen het welzijnsveld een plaats heeft, maar waarbij dit natuurlijk maar in effect kan resulteren als dit vervat zit in het aanpakken van structurele zaken.

De vraag is natuurlijk hoe de *“versterking van kwetsbare aanstaande ouders en gezinnen met kinderen en jongeren”* vorm dient te krijgen binnen de Huizen van het Kind. Zonder hiermee een volledig antwoord te willen en te kunnen geven, is het vooreerst van belang om de doelstelling voor ogen te houden dat er dienstverlening dient te zijn voor *alle* gezinnen, met aandacht voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen. In Vlaanderen zijn verschillende goede praktijken en methodieken voorhanden die ervoor zorgen dat aanbod bruikbaar en toegankelijk wordt gemaakt ten aanzien van maatschappelijk kwetsbare gezinnen, zodat ook zij toegang krijgen tot kennis en aanbod dat algemeen genomen als ‘universeel’ wordt beschouwd, maar dat het in realiteit – door een initieel verschil in kansen, kennis, waarden,... – niet blijkt te zijn. Het gaat hier onder meer over methodieken zoals een werking steunende op gebruikersparticipatie, het samenwerken met ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale exclusie en andere brugfiguren, outreachend werken, organisaties die reeds maatschappelijk kwetsbare gezinnen bereiken (en vaak reeds aangepast aanbod hebben) betrekken en via deze organisaties het universeel aanbod ontsluiten ten aanzien van deze gezinnen en/ of via deze organisaties drempels detecteren in het “universele” aanbod,...

In dit kader is het ook boeiend opnieuw te verwijzen naar de eerder genoemde termen “bonding” en “bridging”. Binnen een Huis van een Kind kan worden nagedacht over hoe men er bewust voor kan zorgen dat er lokaal condities worden geschept om gezinnen de mogelijkheid te geven tot “bonding” en “bridging”. Dit wordt dan niet enkel bedoeld in de context van het bevorderen van sociale cohesie

en in de context van sociaal kapitaal (Putnam, 2007), maar het kan ook zinvol zijn om te zoeken naar een evenwicht tussen beide principes over de totaliteit van het aanbod heen. Of anders gezegd: op welke manier wordt binnen de Huizen van het Kind ingezet op het bereiken van gezinnen die maatschappelijk gezien minder kansen krijgen en wordt er ingezet op het beluisteren van hun vragen en behoeften (“bonding”), en op welke manier wordt er actief ook ingezet op het bruggen bouwen naar ‘universele’ kennis en aanbod (waaronder ook onderwijs, vrijetijdsactiviteiten, informatie rond sociale rechten, sociale mix binnen ontmoeting) (“bridging”).

Vanzelfsprekend komen de concepten “bonding” en “bridging” slechts uit één referentiekader, terwijl er in Vlaanderen verschillende (alternatieve) kaders bestaan die elkaar kunnen ‘uitdagen’ en versterken. De mogelijke discussie rond ‘het’ middel mag ook de focus niet afleiden van de doelstelling, namelijk: het ontwikkelen van een praktijk binnen de Huizen van het Kind die actief werkt aan het bereiken en ondersteunen van *alle* gezinnen, een praktijk die inspeelt op hun (meer of mindere, grotere of kleinere) vraag of behoefte en een praktijk die uiteindelijk versterkend werkt op niveau van een gezin en ruimer op niveau van de lokale gemeenschap en maatschappij.

5. ALGEMENE CONCLUSIE

Het model van de “Huizen van het Kind” biedt aan lokale actoren een instrument om de preventieve gezinsondersteuning vorm te geven. Immers, binnen de Huizen van het Kind wordt een diversiteit aan gezinsondersteunend aanbod op lokaal niveau samengebracht, wordt dit afgestemd op lokale noden en behoeften en wordt het zo optimaal mogelijk ontsloten ten aanzien van – en zo dicht mogelijk bij – (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren.

Om de Huizen van het Kind zo goed mogelijk te laten ontwikkelen tot een lokaal verhaal is het belangrijk dat de vormgeving en het aanbod zo dicht mogelijk aansluit bij de manier waarop het lokaal sociaal beleid vorm krijgt.

Daarnaast impliceert de vormgeving volgens een lokaal verhaal ook dat de gezinnen zelf best worden betrokken bij de vormgeving van het aanbod, alsook dat er niet wordt voorbij gegaan aan het belang van de informele ondersteuning en het kapitaal dat besloten ligt in de vrijwillige inzet van ouders en andere vrijwilligers in de gemeenschap. Voortbouwend op het gezegde “it takes a village to raise a child” kan op die manier worden bereikt dat de Huizen van het Kind van de lokale actoren én van de gezinnen zelf zijn.

Ten aanzien van gezinnen bestaan de Huizen van het Kind uit een gediversifieerd aanbod, waarin verschillende gezinnen verschillende betekenissen kunnen vinden in verschillende periodes van hun leven. Minimaal dient dit divers aanbod te bestaan uit drie pijlers; meer bepaald gaat het om aanbod inzake preventieve gezondheidszorg, opvoedingsondersteuning en activiteiten ter bevordering van ontmoeting en sociale cohesie. Deze drie pijlers zijn belangrijk in het ondersteunen van gezinnen, en het geïntegreerd aanbieden van deze pijlers zorgt voor een wederzijdse versterking. Belangrijk is ook het woord “*minimaal*”, waarbij lokale actoren worden uitgenodigd om preventieve gezinsondersteuning breder te bekijken, over andere sectoren en beleidsdomeinen heen, waarvan het aanbod vanuit het standpunt van gezinnen vaak sterk met elkaar verbonden is.

Naast (of voorbij) het geïntegreerd aanbod is het een belangrijk streven om vraaggericht te werken vanuit een integrale benadering. De behoeften en noden van gezinnen dienen het vertrekpunt te zijn en het doel is om, vanuit deze behoeften en noden, versterkend te werken.

Fundamenteel is dat deze doelstellingen er zijn voor *alle* gezinnen. Als gezin hoeft je geen probleem te hebben, wel dienen gezinnen er terecht te kunnen met vragen of noden rond alles wat te maken heeft met hun kinderen en hun gezin. Dat er binnen dit kader inclusief werk dient gemaakt te worden van de versterking van maatschappelijk kwetsbare (aanstaande) gezinnen in het kader van de bestijding van kinderarmoede, is daarbij een belangrijk streven.

Tot slot kan worden gesteld dat in deze tekst enkele handvatten worden voorzien, de ene al meer inhoudelijk, de andere al meer bestuurlijk, in de vormgeving van de Huizen van het Kind. De Huizen van het Kind bieden vooral een instrument om het gezamenlijk engagement dat een variëteit van actoren reeds opneemt om (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren te ondersteunen ook op geïntegreerde wijze vorm te geven, aangepast aan de lokale noden en behoeften, met als doel om (aanstaande) gezinnen met kinderen en jongeren zo optimaal en kwaliteitsvol mogelijk te ondersteunen bij het grootbrengen van hun kleine en grote kinderen.

6. REFERENTIES

AULA, M. K. (2012). Child's right to an upbringing – Family Centre as a promoter of a rearing culture which respects the child. In: M. Kekkonen, M. Montonen & R. Viitala (Eds.), *Family Centre in the Nordic countries – a meeting point for children and families* (pp. 56-61). Nordic Council of Ministers, Copenhagen.

BUYSSE, A. (2008). *Opvoedingsondersteuning. Ondersteuning van gezinnen vandaag: een onderzoek*. Universiteit Gent – Gezinsbond, Gent.

DECLERCQ, A. (2013, 4 maart). *Vrijwilligerswerk, mantelzorg, informele zorg: facts and figures*. Lezing gepresenteerd op Feestprogramma 15 jaar Steunpunt Vrijwilligerswerk Provincie Antwerpen, Antwerpen.

EEMAN, L., & NICAISE, I. (2011). *Studio kinderarmoede*. Verslag van 30 november en 4 december 2011.

Europese Commissie (2013, 20 februari). *Investing in children: breaking the cycle of disadvantage*. Commission recommendation, Brussel.

Europees Parlement (2011, 27 juni). *European Parliament Special Eurobarometer 75.2. Voluntary work*. Rapport, Brussel.

FRAM, M. S. (2005). "It's just not all teenage moms": diversity, support, and relationship in family services. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75, 507-517.

GEENS, N., & VANDENBROECK, M. (2012). The (ab)sense of a concept of social support in parenting research: a social work perspective. *Child & Family Social Work*. doi: 10.1111/cfs. 12048.

HILHORST, P., & ZONNEVELD, M. (2013). *De gewoonste zaak van de wereld: radicaal kiezen voor de pedagogische civil society*. Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, Nederland.

MOLINUEVO, D. (2013). *Parenting support in Europe*. Rapport van Eurofound.

Kind & Gezin, Kind & Preventie vzw, Thuishulp vzw, Domus Medica en Dienst Jeugdgezondheidszorg (2010). Krijtlijnen voor de uitbouw van een versterkte preventieve gezinsondersteuning. Te raadplegen via www.huizenvanhetkind.be/hk/ontdek-het-huis-van-het-kind/concept.

LINDSKOV, C. (2010). *Family centre practice and modernity. A qualitative study from Sweden*. Doctoral thesis, Kristianstad Academic Press, Sweden.

PUTNAM, R. D. (2007). E pluribus unum: diversity and community in the twenty-first century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30, 137-174.

RAMAEKERS, S. (2009). Moeten ouders de opvoeders van hun kinderen zijn?. *Alert voor Sociaal Werk en Politiek*, 4.

RAMAEKERS, S., & NOENS, P. (2012). Ontmoetingen als vorm van opvoedingsondersteuning. In M. De Vry (Ed.), *Lerende gemeente – Gids voor flankerend onderwijsbeleid* (pp. 55-73). Uitgeverij Politeia, Brussel.

SEYNAEVE, T., HERMANS, K., DECLERCQ, A., & LAMMERTYN, F. (2004). *Aan de rand van de actieve welvaartsstaat: een socio-biografisch onderzoek naar jongeren en OCMW-hulpverlening*. Gent, Academia Press.

Strategische Adviesraad van Welzijn, Gezondheid en Gezin (2012, 7 december). *Integrale Zorg en Ondersteuning in Vlaanderen*. Visienota, Brussel.

Strategische Adviesraad van Welzijn, Gezondheid en Gezin (2013, 22 februari). *Over de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning in de Huizen van het Kind*. Advies, Brussel.

THYRHAUG, A. M., VEDELER, G. W., MARTINUSSEN, M., & ADOLFSEN, F. (2012). The family's house in Norway – an interdisciplinary, municipal/ community healthcare service for children, adolescents and their families. In: M. Kekkonen, M. Montonen & R. Viitala (Eds.), *Family Centre in the Nordic countries – a meeting point for children and families* (pp. 56-61). Nordic Council of Ministers, Copenhagen.

TUNSTILL, J., BLEWETT, J., & MEADOWS, P. (2009). *Evaluating the Delivery by Action for Children of Targeted Family Support*. Synergy Research & Consulting Ltd.

VAN DEN BRUJEL, B., & VERHEGGE, K. (2005). Kind en Gezin, kinderen en gezinnen... een preventieve aanpak. In H. Grietens, J. Vanderfaeillie & W. Hellicx (Eds.), *Handboek orthopedagogische hulpverlening. Nieuwe ontwikkelingen in het zorgveld* (pp. 19-58). Acco, Leuven.